

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.67.371>
УДК 821.161.2'06.091:[050:004](477)"192/193"

Наталія Лощинська,

кандидат філологічних наук, доцент, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: Loschynska@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6535-5863>

**Е-КОЛЕКЦІЯ «ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІ ЖУРНАЛИ
ДОБИ УКРАЇНІЗАЦІЇ» ЕБ «УКРАЇНІКА»:
ПОВЕРНЕННЯ ЧАСОПИСІВ 20 – 30-х РОКІВ ХХ ст.
У СУЧАСНИЙ ДИСКУРС**

Проаналізовано можливості електронної колекції «Літературно-художні журнали доби українізації» у вивченні історико-культурної спадщини України періоду 20–30-х років ХХ ст. в електронному середовищі; досліджено принципи її рубрикації, семантичні інструменти для організації віддаленої роботи читачів з урахуванням сучасних вимог до бібліотечних цифрових ресурсів та джерел наукової інформації. У процесі здійснення наукового дослідження електронної колекції та її практичного ведення використано комплекс методів: порівняльно-історичний, системно-структурний, узагальнення, описово-аналітичний, культурологічний, що дало авторові змогу максимально реалізувати поставлену мету. Завдяки ґрунтовному аналізу принципів побудови, семантичних інструментів, змістового наповнення однієї з найцікавіших та найпопулярнішої в читачів електронної колекції вперше розкрито роль і значення використання такого виду цифрової гуманітаристики для дослідників Розстріляного відродження та пересічних користувачів, які цікавляться історією української періодики. Предметом дослідження є електронна колекція «Літературно-художні журнали доби українізації», що входить до складу електронної бібліотеки «Україніка» Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. В основі лежать оцифровані примірники журналів 20–30-х років ХХ ст. із власних фондів. Періодика України окресленого періоду неодноразово була об'єктом зацікавлення літературознавців, істориків, журналістів, культурологів. Кількісні та якісні показники літературно-художніх видань відображають стан літературного процесу на певному етапі і слугують одним із джерел вивчення історії літератури та літературної критики. Колекції періодичних видань, як наукових, так і масових, мають велику наукову, культурну, мистецьку, освітню цінність. Вони є зібранням

© Н. Лощинська, 2023

різноманітних за змістом матеріалів, що містять фактографічну, наукову, розважальну, ілюстративну (графічну) та іншу інформацію. У період відродження літературно-художні журнали мали свою специфіку: не лише пропагували художню творчість, а й виконували функцію популяризатора громадсько-політичної думки, партійних постулатів, радянських цінностей, нових філософсько-естетичних ідей, мистецьких напрямів, критичної думки. У різні моменти свого існування вони не тільки несуть актуальну інформацію, а й цікавлять як історичні документи, а також як предмет соціологічних, краєзнавчих, політичних та інших досліджень. І, як наслідок, колекції періодичних видань традиційно мають значний попит у бібліотеках.

Ключові слова: журнал, періодика, електронна колекція, оцифрування, електронний ресурс, українізація.

Постановка проблеми. Системна робота з оцифрування фондів і формування електронних колекцій триває в бібліотеках України протягом останніх тридцяти років. Узагальнення досвіду створення, використання й обміну електронними ресурсами сьогодні дає змогу говорити про нові стратегічні перспективи для бібліотек. Електронна бібліотека (далі – ЕБ) «Україніка», сформована колективом бібліотекарів та науковців Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, є зібранням документів і матеріалів з вітчизняної історії, культури, етнографії, фольклору, географії тощо. Це відкритий електронний ресурс, в основі якого лежать оцифровані матеріали НБУВ. Він забезпечує швидкий доступ і до унікальних, і до масових видань. Одним із видів сегментації інформації та способів створення ефективного доступу до масштабних електронних ресурсів є об'єднання їх в окремі історико-культурні одиниці – колекції. Електронна колекція (далі – ЕК) – це сукупність електронних інформаційних ресурсів, систематизованих за одним чи кількома критеріями. Колекція містить текстові, аудіо-, відео-, фото-, графічні та інші матеріали.

Колекції об'єднують одиниці збереження інформації (вербальної чи невербальної), розрізнені за авторами, місцем та часом створення, формою, на основі єдиного критерію спорідненості. Робота над будь-якою колекцією складається з двох етапів: 1) опис документів колекції, або, іншими словами, робота з метайнформацією; 2) робота над змістовою частиною колекції, або робота з фактографічною частиною колекції. В ЕБ «Україніка» НБУВ більше 20 колекцій: «Реабілітована література», «Сковородіана», «Шевченкіана», «Євангелія», «Біблії», «Козацькі літописи», «Переписи, родоводи, генеалогічні джерела», «Конституції», «Кобзарі», «Українські граматики та правописи» та ін.

Мета статті – встановити можливості електронної колекції «Літературно-художні журнали доби українізації» у вивченні історико-культурної спадщини України періоду 20–30-х років ХХ ст. в електронному середовищі; дослідити принципи її рубрикації, семантичні інструменти для організації віддаленої роботи читачів з урахуванням сучасних вимог до бібліотечних цифрових ресурсів та джерел наукової інформації.

Методологія. У процесі здійснення наукового дослідження електронної колекції та її практичного ведення використано комплекс методів: порівняльно-історичний, системно-структурний, узагальнення, описово-аналітичний, культурологічний, що дало авторові змогу максимально реалізувати поставлену мету.

Наукова новизна. Завдяки ґрунтовному аналізу принципів побудови, семантичних інструментів, змістового наповнення однієї з найцікавіших електронних колекцій уперше розкрито роль і значення використання такого виду цифрової гуманітаристики для дослідників Розстріляного відродження та пересічних користувачів, які цікавляться історією української культури. Досліджено періодичні видання – цінні історичні джерела інформації в умовах створення цифрових архівів. Означено основні причини оцифрування періодичних видань: незадовільний фізичний стан та підвищений попит читачів. Розглянуто проекти оцифрування журналів, що здійснюються бібліотеками України.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є електронна колекція «Літературно-художні журнали доби українізації», що входить до складу електронної бібліотеки «Україніка» Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Ядром колекції є оцифровані примірники журналів 20–30-х років ХХ ст. із власних фондів.

Актуальність дослідження. Періодика України окресленого періоду неодноразово ставала об'єктом зацікавлення літературознавців, істориків, журналістів, культурологів. «Літературно-мистецька періодика – це репрезентоване уявлення про літературу певної епохи разом з усіма правилами, керуючись якими, суспільство надає літературі соціокультурного статусу» [1, с. 13].

Кількісні та якісні показники літературно-художніх видань відображають стан літературного процесу на певному етапі і слугують одним з джерел вивчення історії літератури та літературної критики. Уведення літературної періодики до цифрового середовища забезпечить інтеграцію бібліотечно-інформаційних ресурсів НБУВ у сучасний електронний інформаційний простір. Нині, коли світова спільнота перейшла до масової практичної реалізації проєктів, пов'язаних з електронними бібліотеками, а в

Україні майже кожна велика книгозбірня анонсувала свій проєкт створення електронної бібліотеки, постала потреба розробки концепції та технології формування електронної колекції періодичних видань, з урахуванням здобутків сучасних інформаційних технологій. Затребувано розробку загальної структури колекції, типового профілю метаданих та структури лінгвістичного забезпечення, а також принципів організації програмного забезпечення. Створення тематичних електронних колекцій дає змогу національній бібліотеці брати дієву участь у формуванні активного читацького попиту.

Аналіз досліджень та публікацій. Періодичні видання вивчали багато науковців. У контексті цього дослідження всі напрацювання можна поділити на дві групи. Перша група наукових публікацій стосується вивчення змістового наповнення періодичних видань. Основне джерело для встановлення журналів окресленого періоду – «Періодичні видання УРСР 1918–1950 рр.: бібліографічний довідник». Фундаментальні праці про українську журналістику, що стали теоретико-методологічним підґрунтям пропонуваної статті, – монографії М. Бернштейна «“Основа” і літературний процес кінця 50-60-х рр. ХІХ ст.» [2], П. Федченка «Преса та її попередники» [3], І. Дорошенка «Українська журналістика і критика у ІІ пол. ХІХ ст.» [4].

Неабиякий інтерес викликають праці сучасних дослідників: А. Волобуєва «Тематичні особливості літературно-художньої періодики Києва 1918–1941 рр.» [5], Л. Реви «Літературно-художня періодика: історико-критичний ескіз» [6], Т. Опришко «Українська літературно-художня періодика в УРСР» (1921–1934): бібліотечно-бібліографічна реконструкція, напрями розвитку, специфіка функціонування» [7], О. Орлик «Журнальні видання 20–30-х років ХХ ст. як джерело досліджень видавничої справи в Україні» [8], О. Іванової «Літературно-мистецька періодика в соціально-комунікаційному просторі України початку ХХІ ст.» [1], П. Шекери «Українські літературно-художні журнали 1920–1930-х рр. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» [9].

Друга група наукових публікацій стосується питань форми подачі користувачу не лише періодичних, а й будь-яких видань, та висвітлює досвід електронних бібліотек у реалізації цифрових проєктів: К. Лобузін «Меморіальна електронна колекція “Т. Г. Шевченко” у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського» [10], І. Лобузін, І. Перенесієнко «Електронні колекції українки у вебсередовищі: організація та технологія формування ресурсів рукописних та книжкових джерел у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського» [11], І. Перенесієнко

«Предметні рубрики колекції “Сковородіана” в електронній бібліотеці “Україніка»» [12], О. Вощенко «Оприлюднення матеріалів спецфондів у форматі електронних колекцій (на прикладі розробки е-колекції “Репресована література”»» [13].

Виклад матеріалу. У найзагальнішому вигляді бібліотечна колекція трактується як цілісне зібрання документів (друкованих, рукописних, аудіо-, відео-, фото-), що мають художню, наукову, історичну цінність і систематизовані за певним принципом: хронологічним, тематичним, мовним, жанровим, географічним тощо. Зміст і структуру колекції визначає її створювач або суб’єкт культури, яким може виступати установа, особа чи група осіб, об’єднаних єдиною системою цінностей. «При описі цифрових колекцій послуговуються міжнародним стандартом ISO 27730:2012 : “Міжнародний стандартний ідентифікатор колекцій” (International Standard Collection Identifier, ISCI). Обов’язковими елементами є: назва; опис (анотація); мова; ідентифікатор колекції; місце розташування; режим доступу; власник; тема (предмет); особа, відповідальна за формування колекції; тип ресурсів; формат ресурсів; колекція вищого рівня; колекція нижчого рівня; пов’язані колекції» [11, с. 333]. Опрацювання матеріалів для створення колекції має такі обов’язкові етапи: виявлення документів у фондах НБУВ; оцифрування документа; створення анотації, опису, довідок; введення електронного документа до однієї чи кількох пов’язаних колекцій.

Доволі поширеною практикою можна вважати створення окремих тематичних колекцій на базі одного порталу. Сучасні бібліотеки, освітні заклади, архіви, наукові інституції, культурні фонди часто її застосовують. Це підтверджують наведені нижче приклади.

1. Проект Національної бібліотеки ім. Ярослава Мудрого – ЕБ «Культура України», до якого входить електронна колекція «Періодичні видання. Бібліографічні покажчики». У колекції представлено періодичні видання кінця ХІХ – середини ХХ ст., що дають уявлення про модерністські течії в українській літературі. Навколо видань гуртувалася студентська молодь, учителі, письменники, дрібні урядовці. Саме тут друкувалися початківці та вже знані автори, серед них: Володимир Винниченко, Леся Українка, Спиридон Черкасенко, Павло Тичина, Максим Рильський, Микола Євшан, Олександр Олесь, Григорій Чупринка та ін. До колекції входять журнали: «Літературний ярмарок», «Літературний архів», «Світ», «Дзвони», «Шлях», «За сто літ», «Червоний шлях», «Шляхи мистецтва», «Книгар», «Дзвін».

2. Проект Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка – ЕК «Літературно-мистецькі журнали Харкова першої третини ХХ ст.». На думку засновників, в українському сегменті інтернету замало пам’яток

вітчизняної писемної і книжкової спадщини першої третини ХХ ст., що мимоволі формує хибні уявлення про другорядність української культури. Враховуючи особливості історичного періоду, багатьох часописів нема у більшості бібліотек України. Саме замала кількість примірників, що збереглися, їх поганий фізичний стан, спричинений якістю тогочасного друку та історичним умовами, були приводом для започаткування роботи над колекцією. Оцифрування і представлення в мережі «Інтернет» сприятиме введенню їх у науковий обіг та доповненню джерельної бази наукових досліджень з історії літературно-мистецького життя України. Створення колекції розпочато 2010 р. Критерії відбору видань для оцифрування такі:

- історико-культурна цінність;
- нечисленність примірників;
- підвищений читацький попит;
- незадовільний фізичний стан;
- припинення терміну дії авторського права на документ.

Співробітниками бібліотеки введено в науковий обіг та організовано можливість доступу українських і зарубіжних вчених, широкого кола користувачів до повних текстів періодичних видань «Колосся», «Мистецька трибуна», «Парус», «Пламя», «Творчество», «Театральные известия», «Художественная жизнь».

3. Проект «Екземпляри ХХ: літературно-мистецька періодика ХХ століття» здійснюється культурно-видавничим проектом «Читомо» у межах грантової програми «Аналітика культури» Українського культурного фонду. «Читомо» – це медіаресурс про культуру читання і мистецтво книговидання України та світу, трендсетер українського книжкового ринку, що пропонує якісну аналітику й ексклюзивні матеріали, експерименти та інновації. Проект має на меті дослідити знакові зразки періодики, пов'язані з літературою і мистецтвом ХХ ст., які виходили на території України або в діаспорі, й презентувати напрацювання у формі систематизованих, оцифрованих примірників та ґрунтовних статей про ці журнали, в яких розглянуто періодика з літературної, редакторської, мистецької та історичної точок зору, що також сприятиме поверненню її у сучасний культурний дискурс; відсканувати доступні фізичні примірники періодичних видань і викласти їх у вільний доступ; визначити історію розвитку, наповнення та культурний контекст мистецької періодики на матеріалі як оцифрованих журналів, так і тих, які були доступними в інтернет-архівах раніше; повернути українську мистецьку періодика в площину культурної дискусії за допомогою фахових, популярних статей, піар-кампанії у соціальних мережах та інтерактивної онлайн-виставки. Автори проекту: Тарас Гринівський, Вахтанг Кіпіані,

Діана Ключко, Олег Коцарев, Ігор Котик, Катерина Лебедева, Станіслав Мензелевський, Ірина Плехова, Ярина Цимбал, Оксана Хмельовська, Олександр Мимрук.

4. LIBRARIA – проєкт компанії «Архівні інформаційні системи» (AIC), що здійснюється у співпраці з бібліотеками, архівами та науковими інституціями в Україні та за її межами. Його мета – оцифрувати й надати доступ онлайн до якомога більшого масиву української історичної періодики. Роботу над створенням ресурсу розпочато 2012 р., коли було відскановано перші колекції українських газет. На сьогодні оцифровано близько 700 000 сторінок понад 400 видань українською, польською, німецькою, румунською, ідиш, кримсько-татарською та російською мовами, випущених у різних регіонах України та поза її межами від початку 20-х до 50-х років ХХ ст. Ресурс постійно наповнюється. Зважаючи на значний обсяг контенту та його розмаїття, розміщені на сайті видання поділено на тематичні колекції. Засновники усвідомлюють певну суб'єктивність такого підходу, але вважають його доцільним, сподіваючись, що він додасть зручностей та допоможе користувачам ресурсу краще орієнтуватися у пропонованому масиві. Онлайн-архів української періодики «Libragia» започаткував ЕК «Літературно-мистецькі журнали». Періодика – одне з найяскравіших історичних джерел.

Нині ресурс містить 602 назви, 93 622 випуски, 740 274 сторінки періодичних видань із фондів українських архівів і бібліотек, Книжкової палати України. Доступні цифрові зображення газет, а також численні інструменти для повнотекстового пошуку; унікальна колекція журналів 20–30-х років з Києва, Харкова, Одеси, Дніпра, Донецька: «Всесвіт» (1923–1959), «Нова генерація» (1927–1929); «Радянський театр» (1929–1931), «Кіно» (1925–1933), «Літературний ярмарок» (1928–1929) та інші – з публікаціями творів українських письменників і поетів різних мистецьких напрямів та груп, оглядами подій і явищ літературного та мистецького середовища як в Україні, так і поза її межами. Доступно 1875 випусків 36 видань (по одному номеру представлені журнали «Вапліте», «Глобус», «Барикади театру», «Всесвіт», «Гарт», «Гонг комункульту», «Забой», «Західна Україна», «Зоря», «Книгар», «Критика», «Літературний Донбас» та ін.).

5. ЕБ «Історична спадщина України» Національної історичної бібліотеки України формується за принципом профільних тематичних колекцій і містить електронні документи – рідкісні та цінні видання з фонду Національної історичної бібліотеки України – у форматах pdf, flash-публікацій та djvu. У бібліотеці є 18 колекцій. Одна з них – «Періодичні видання». Вона охоплює 74 одиниці документів. Однак колекція не має жодних уточ-

вень – тематичних, хронологічних чи територіальних. Назва її надто широка, а наповненість незначна.

Наводимо структуру колекцій в ЕБ «Україніка».

- Ідентифікатор колекції.
- Назва колекції.
- Тип колекції:
 - о тематична;
 - о книжкові пам'ятки та рідкісні видання;
 - о історичний фонд, бібліотека, зібрання;
 - о видавнича;
 - о персональна;
 - о установи.
- Опис (анотація).
- Пов'язані колекції:
 - о вищого рівня;
 - о нижчого рівня;
 - о інше.
- Презентаційне зображення (логотип колекції).
- Рубрики (рубрикація матеріалів колекції):
 - о основні рубрики (наприклад, для персональної колекції типовими рубриками будуть: «праці», «бібліографія», «біографічні матеріали», «матеріали про діяльність», «вшанування пам'яті»);
 - о додаткові, пов'язані матеріали;
 - о електронні виставки (пов'язані з колекцією електронні виставки, що репрезентують фонди НБУВ).
- Корисні посилання (довідкові ресурси: енциклопедії, довідники, бібліографія, каталоги; новини з відповідним тегом; предметні рубрики електронного каталогу тощо).
- Авторитетний запис (ідентифікатор авторитетного файлу).
- Довідник (ідентифікатор довідника е-бібліотеки «Україніка»).
- Карта (посилання до карти, пов'язаної з колекцією, на Google Map).
- Авторський колектив (автори текстів, куратори з підбору матеріалів, організатори контекстних зв'язків).
- Життєвий цикл (дати та виконавці створення, перформатування актуалізації, редагування матеріалів колекції) [14, с. 199].

Колекція «Літературно-художні журнали доби українізації» була започаткована в 2019 р. й належить до тематичних. Вона пов'язана з рядом інших колекцій за різними критеріями: хронологією, територією, персоналіями, мовою тощо. Аналіз змістового наповнення журналів «Червоний шлях»,

«Глобус», «Вапліте», «Життя й революція», «Гарт» та інших дав змогу уніфікувати їхній контент і зумовив таку рубрикацію для внутрішнього упорядкування е-колекції: українська література, зарубіжна література, українське і зарубіжне літературознавство, мистецтво, хроніка, суспільні науки, природничі науки, політика, архівні матеріали, публіцистика, мемуаристика, бібліографія. Сьогодні е-колекція «Літературно-художні журнали доби українізації» містить 286 документів. У перспективі – оцифрування журналів «Життя й революція», «Гарт», «Плуг», «Глобус», «Нова генерація».

20–30-ті роки ХХ ст., відомі як роки запровадження політики українізації, становлять складний і неоднозначний період у житті України загалом та в історії літератури зокрема. Це час, коли періодика була майже єдиним джерелом, на базі якого вона виростала. У період відродження літературно-художні журнали не лише пропагували художню творчість, а й виконували функцію популяризатора громадсько-політичної думки, нових філософсько-естетичних ідей, мистецьких напрямів, критичної думки. «Загалом періодика про мистецтво слова характеризується соціальною інституціалізованістю, виступає самостійним гравцем у просторі соціальних комунікацій» [15]. Завдяки мобільності в журналах найкраще відображається темп літературного життя, його динаміка. І так було не лише в досліджуваній період. Як писав І. Житецький, «українські громадяни завше пам'ятали, що без преси, без свого часопису українська справа ніяк не може вийти на шлях справжнього національного життя» [16, с. 125].

«Становище періодики в Україні після громадянської війни було дуже складне. Єдині стандарти щодо видань журналів відсутні, а саме поняття “періодичні видання” не чітко окреслене. Різnobій в орфографії також свідчив про відсутність єдиних правописних норм» [8, с. 38].

Довідник «Періодичні видання УРСР 1918–1950» містить інформацію про загальну кількість журналів, їхні назви, мови видання тощо. Літературно-художні журнали поділені на три групи.

1. Загальний розділ (99).
2. Масові ілюстровані журнали (42).
3. Журнали сатири та гумору (22).

За суб'єктом видавничої діяльності видання того часу можна поділити на позагрупові і групові. До перших належать «Червоний шлях», «Життя й революція», «Глобус». До других – видання спілки селянських письменників «Плуг» «Плужанин»; футуристів – «Нова генерація», «Аспанфут», конструктивістів – «Авангард», спілки пролетарських письменників – «Гарт», учасників «Вапліте» – «Літературний ярмарок»; учасники групи «Молодняк»

мали однойменний журнал. Багато журналів мали літературно-художні відділи; газета «Вісті» мала додаток «Література, наука, мистецтво». Групові видання були скуті вузькими програмовими рамками, позагрупові вигідно вирізнялись на їхньому тлі більшою творчою свободою. На їхніх сторінках мирно уживались неокласики з футуристами, ортодоксальні вуспівці – з плужанами, конструктивісти – з представниками народницького напрямку. Це були «товсті» журнали, які мали багато спільного у структурі, періодичності, принципах відбору художнього матеріалу. Літературний журнал живе відкритим для широкого загалу сучасним життям. Він доступний для безпосередньої оцінки сучасників. Для розуміння шляхів і головних тенденцій його поступу як об'єкта історії, журнал треба розглядати як в сучасному, так і в тогочасному літературному оточенні. Тобто діахронічно і синхронічно, враховуючи те, що певні риси, прийоми, доречні і ефективні у межах певної художньої системи, стають малорезультативними поза нею.

Роль часописів у літературному процесі незаперечна. Цікаву, хоч і суперечливу думку про літературно-художні журнали висловлює О. Левицька в статті «Літературно-художні часописи в сучасному літературному дискурсі»: «Для літератури не має принципово важливого значення тривалість видання того чи іншого журналу, його територіальна приналежність, інші чинники. Загалом історичні дослідження періодики доводять, що для часописів такого типу властиве нетривале життя; вони часто репрезентують одну зі сторін літературного процесу, тому час їхнього існування, який обмежується одним чи кількома роками, а інколи і кількома випусками, є виправданим, – головне, що видання здійснило свою місію у літературному процесі. Зокрема часописи 1920–30-х років: “Вікна”, “Нові шляхи”, “Поступ”, “Назустріч”, “Напередодні”, “Дажбог”, “Наш світ”, “Наша хата”, “Обрії”, які проіснували досить нетривалий час, відомі своїми новаціями в літературному процесі. Для прикладу, львівський часопис “Світ” (1906) – друкований орган модерністського угруповання “Молода Муза” – проіснував трохи більше року, і лише півроку декларував позиції модерністського мистецтва, проте його роль у розвитку української модерністської літератури досить вагома, як засвідчує уже понад столітня історія» [17].

Журналістика завжди була і є супутником літератури. Але В. Півторадні наголошує на тому, що саме «українська література першого пожовтневого п'ятиріччя, як, власне, і наступних років... була якнайтісніше пов'язана з літературно-мистецькою періодикою» [18, с. 3].

Про роль літературно-мистецьких видань в умовах тоталітарного українського суспільства вдало висловились Л. Монич: «Коли вся Україна жила в умовах “заблокованого” простору, літературно-мистецька преса взяла

на себе обов'язок творити духовну альтернативу тоталітарній системі. Самвидав втілює національно-духовні пошуки українських “незгідних”, людей опору. Літературно-художні видання одними з перших спричинили переоцінку цінностей наприкінці 80-х років минулого століття та висунули ідею української незалежності, вона ж стала активним чинником її утвердження під час національного пробудження 90-х і творить багатоаспектний дискурс національної культури, формує культурологічний текст нашої доби донині. Все це засвідчує репрезентативність її духовного досвіду, уможливує встановлення певних пресових тенденцій на основі її публіцистичного дискурсу» [15, с. 3].

Журнали доби українізації, такі як «Глобус», «Життя й революція», «Шляхи», «Шляхи мистецтва», «Критика», «Книгар», «Плуг», «Гарт», «Аспанфут», «Червоний шлях» та низка інших, становлять питому складову історії української радянської літератури. Успадкувавши кращі традиції старшого журнального «покоління», до якого належать «Киевская старина», «Літературно-науковий вісник», «Правда», «Житє і слово», вони стали представниками новаторських пошуків, сміливих експериментів у царині тематики, стилістики, течій, шкіл, напрямів.

Висновки. Основними рисами ЕК «Літературно-художні журнали доби українізації» є цілісність зібрання, взаємозв'язок презентованих документів, повнота відображення предмета колекції за тривалий період його розвитку, єдині принципи відбору матеріалу, спільний інтерфейс, можливість багатоаспектного пошуку елементів колекції.

Одна із сучасних тенденцій – інтеграція в рамках єдиного інформаційного ресурсу всіх відомостей і результатів робіт, як щодо окремих об'єктів дослідження, так і щодо групи об'єктів, які вивчаються різними науковими дисциплінами. Такі інформаційні ресурси складають безліч баз і банків даних, окремих файлів, різних за видом та структурою (фактографічна, реферативна, повнотекстова інформація, зображення тощо) і пов'язаних між собою глибокими гіпертекстовими зв'язками. Подібна інтеграція відомостей дає змогу розвивати на основі таких ресурсів складні інформаційно-логічні системи, які вирішують завдання аналізу, моделювання та прогнозування. Хорошим прикладом зазначених інформаційних ресурсів, безсумнівно, є зібрання періодичних видань, як наукових, так і масових, які мають велику наукову та освітню цінність. Вони саме і є зібранням різноманітних за змістом матеріалів, що містять фактографічну, наукову, розважальну, ілюстративну (графічну) та іншу інформацію. У різні моменти свого існування вони не тільки несуть актуальну інформацію, а й становлять інтерес як історичні документи, а також як предмет

соціологічних, краєзнавчих та інших досліджень. І як результат – колекції періодичних видань традиційно мають великий попит у бібліотеках.

Список бібліографічних посилань

1. Іванова О. Літературно-мистецька періодика в соціально-комунікаційному просторі України початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій. Київ, 2010. 31 с.

2. Бернштейн М. Д. Журнал «Основа» і український літературний процес кінця 50–60-х років ХІХ ст. Київ, 1959. 214 с.

3. Федченко П. М. Преса та її попередники: історія зародження та основні закономірності розвитку. Київ : Наук. думка, 1969. 339 с.

4. Дорошенко І. І. Українська журналістика і критика другої половини ХІХ ст. Львів, 1965. 57 с.

5. Волобуєва А. Тематичні особливості літературно-художніх видань Києва 1918–1941 рр. *Журналістика*. 2015. Вип. 14. С. 514. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhur_2015_14_3

6. Рева Л. Г. Літературно-художня періодика: історико-критичний ескіз. *Інновації. Наука України у світовому інформ. просторі*. Вип. 5. Київ : Академперіодика, 2011. С. 49–58.

7. Опришко Т. С. Українська літературно-художня періодика 20-х – першої половини 30-х років ХХ століття: джерелознавчий та історіографічний аспект. *Бібл. вісн.* 2015. № 1. С. 27–32.

8. Орлик О. Журнальні видання 20–30-х років ХХ століття як джерело дослідження видавничої справи в Україні. *Вісн. Книжк. палати*. 2009. № 6. С. 37–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2009_6_15

9. Шекера П. І. Українські літературно-художні журнали 1920–1930-х рр. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Бібл. вісн.* 2021. № 4. С. 48–59.

10. Лобузін К. Меморіальна електронна колекція «Т. Г. Шевченко» у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Бібл. вісн.* 2014. № 5. С. 46–50. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er0000000030>

11. Лобузін І., Перенесієнко І. Електронні колекції українки у вебсередовищі: організація та технологія формування ресурсів рукописних та книжкових джерел у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 324–336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2020_25_23

12. Перенесієнко І. Предметні рубрики колекції «Сковородіана» в електронній бібліотеці «Україніка». *Бібліотека. Наука. Комунікація*.

Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.). Київ, 2020. С. 220–224.

13. Вощенко О. Оприлюднення матеріалів спецфондів у форматі електронних колекцій (на прикладі розробки е-колекції «Репресована література»). *Рукописна і книжкова спадщина України*. 2022. № 28. С. 421–436.

14. Лобузін І. Організація онлайн-електронних колекцій Українкі. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.). Київ, 2020. С. 195–200.

15. Монич Л. Літературно-художні журнали в українському медіа-просторі. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1010>

16. Житецький І. П. «Киевская старина» сорок років тому. *За сто літ*. 1928. Т. 29. № 3. С. 125–146.

17. Левицька О. Літературно-художні часописи в сучасному літературному дискурсі. *Книгобачення: український видавничий портал*. 03.04.11. URL: <http://knyhobachennia.net/?category=10&article=327>

18. Півторадні В. І. Українська література перших років революції. Київ : Рад. школа, 1968. 158 с.

References

1. Ivanova, O. (2010). Literaturno-mystetska periodyka v sotsialno-komunikatsiinomu prostori Ukrainy pochatku 21 st. [Literary and Artistic Periodicals in the Social and Communication Space of Ukraine in the Beginning of the 21st century]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

2. Bernshtein, M. D. (1959). Zhurnal «Osnova» i ukrayinskyi literaturnyi protses kintsia 50–60-kh rokiv XIX st. [*Osnova* magazine and the Ukrainian literary process of the late 1950s and 1960s.]. Kyiv [in Ukrainian].

3. Fedchenko, P. M. (1969). Presa ta yii poperednyky: istoriia zarodzhennia ta osnovni zakonornosti rozvytku [The press and its predecessors: the history of its origin and the main patterns of development]. Kyiv [in Ukrainian].

4. Doroshenko, I. I. (1965). Ukrayinska zhurnalistyka i krytyka druhoi polovyny XIX st. [Ukrainian journalism and criticism of the second half of the 19th century.] Kyiv [in Ukrainian].

5. Volobuieva, A. (2015). Tematychni osoblyvosti literaturno-khudozhnikh vydan Kyieva 1918–1941 rr. [Thematic peculiarities of literary and artistic

publications of Kyiv 1918–1941]. *Zhurnalistyka – Journalism*, 14, 514 [in Ukrainian].

6. Reva, L. H. (2011). Literaturno-khudozhnia periodyka: istoryko-krytychnyi eskiz [Literary and artistic periodicals: historical and critical sketch]. *Innovatsii. Nauka Ukrainy u svitovomu informatsiinomu prostori – Innovations. Science of Ukraine in the Global Information Space*, 5, 49–58. Kyiv: Akadempriodyka [in Ukrainian].

7. Opryshko, T. S. (2015). Ukrainiska literaturno-khudozhnia periodyka 20-kh – pershoi polovyny 30-kh rokiv XX stolittia: dzhereloznavchyi ta istoriohrafichniy aspekt [Ukrainian literary and artistic periodicals of the 20s – the first half of the 30s of the 20th century: source studies and historiographic aspects]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, 1, 27–32 [in Ukrainian].

8. Orlyk, O. (2009). Zhurnalni vydannia 20–30-kh rokiv XX stolittia yak dzherelo doslidzhennia vydavnychoi spravy v Ukraini [Journal publications of the 20s–30s of the 20th century as a source of research on the publishing business in Ukraine]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty – Bulletin of the Book Chamber*, 6, 37–40 [in Ukrainian].

9. Shekera, P. I. (2021). Ukrainski literaturno-khudozhni zhurnaly 1920–1930-kh rr. u fondakh Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Ukrainian literary and artistic journals of the 1920s–1930s in the funds of Vernadsky National Library of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, 4, 48–59 [in Ukrainian].

10. Lobuzina, K. (2014). Memorialna elektronna kolektsiia «T. H. Shevchenko» u Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Memorial electronic collection *T. G. Shevchenko* in the Vernadsky National Library of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, 5, 46–50 [in Ukrainian].

11. Lobuzin, I., Perenesiienko, I. (2020). Elektronni kolektsii ukrainiky u vebseredovyshchi: orhanizatsiia ta tekhnolohiia formuvannia resursiv rukopysnykh ta knyzhkovykh dzherel u Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Electronic collections of Ukrainian literature in the web environment: organization and technology of resource formation of manuscript and book sources in the Vernadsky National Library of Ukraine]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy – Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 25, 324–336 [in Ukrainian].

12. Perenesiienko, I. (2020). Predmetni rubryky kolektsii «Skovorodiana» v elektronnii bibliotetsi «Ukrainika» [Subject headings of the *Skovorodiana* collection in the *Ukrainika* electronic library]. Proceedings from The Library. Science. Communication. Development of Library and Information Potential in terms of Digitization: *Mizhnarodna naukova konferentsiia (Kyiv, 6–8*

zhovtnia 2020 r.) – International of Science Conference. (pp. 220–224). Kyiv [in Ukrainian].

13. Voshchenko, O. (2022). Opryliudnennia materialiv spetsfondiv u formati elektronnykh kolektsii (na prykladi rozrobky e-kolektsii «Represovana literatura») [Publication of materials of special funds in the format of electronic collections (the case of the e-collection *Repressed Literature*)]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy – Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 28, 421–436 [in Ukrainian].

14. Lobuzin, I. (2020). Orhanizatsiia onlainovykh elektronnykh kolektsii «Ukrainiky» [Organization of online electronic collections of Ukrainika]. Proceedings from The Library. Science. Communication. Development of Library and Information Potential in terms of Digitization: *Mizhnarodna naukova konferentsiia (Kyiv, 6–8 zhovtnia 2020 r.) – International of Science Conference.* (pp. 195–200). Kyiv [in Ukrainian].

15. Monych, L. Literaturno-khudozhni zhurnaly v ukrayinskomu media prostori [Literary and Artistic Magazines in the Ukrainian Media Space]. [in Ukrainian]. Retrieved from <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1010>

16. Zhytetskyi, I. P. (1928). «Kyevskaia staryna» sorok rokiv tomu [Kyevskaia staryna forty years ago]. *Za sto lit – For a Hundred Years*, 29, 3, 125–146. Kharkiv [in Ukrainian].

17. Levytska, O. (2011). Literaturno-khudozhni chasopysy v suchasnomu literaturnomu dyskursi [Literary and artistic magazines in modern literary discourse]. *Knyhobachennia – Book Viewing* [in Ukrainian]. Retrieved from <http://knyhobachennia.net/?category=10&article=327>

18. Pivtoradni, V. I. (1968). Ukrainska literatura pershykh rokiv revoliutsii [The Ukrainian literature of the first years of the revolution]. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.02.2023.

Natalia Loshchynska,

PhD (Philology), Senior Researcher, Associate Professor,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: Loschynska@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6535-5863>

E-collection *Literary and Artistic Magazines of the Era of Ukrainization in EL Ukrainika: the Return of Magazines of the 20th – 30th years of the 20th century into Modern Discourse*

*The purpose of the article is to establish the possibilities of the electronic collection *Literary and artistic journals of the era of Ukrainianization* in the study of the*

historical and cultural heritage of Ukraine in the period of the 20s and 30s of the 20th century in the electronic environment; to investigate the principles of its classification, semantic tools for the organization of users' remote work, taking into account modern requirements for library digital resources and sources of scientific information. *The research methodology.* In the process of research of the electronic collection and its practical management, a complex of research methods was used: comparative-historical, systemic-structural, generalization, descriptive-analytical, cultural, and it gave the author the opportunity to make it most of the set goal. *The scientific novelty.* Thanks to a thorough analysis of the construction principles, semantic tools, and content of one of the most interesting and popular among electronic collections' users, the role and significance of using this type of digital humanitarianism for researchers of the Executed Renaissance and common users interested in the history of Ukrainian periodicals were revealed for the first time. *The subject of research* there is an electronic collection *Literary and artistic journals of the era of Ukrainization*, which is part of the electronic library *Ukrainika* of the Vernadsky National Library of Ukraine. It is based on digitized copies of magazines from the 20s – 30s of the 20th century from own funds. *Relevance of research.* Periodicals of Ukraine of the outlined period were repeatedly the object of interest for literary experts, historians, journalists, and cultural experts. Quantitative and qualitative indicators of literary and artistic publications reflect the state of the literary process at a certain stage and serve as one of the sources of studying the history of literature and literary criticism. A wide range of literary periodicals testifies to the active organic development of the literary process in the country, its vitality and potential opportunities. *Conclusions.* Collections of periodicals, both scientific and mass, have great scientific, cultural, artistic, educational value. They present materials of various content, containing factual, scientific, entertainment, illustrative (graphic) and other information. During the Executed Renaissance period, literary and artistic magazines not only promoted artistic creativity, but also performed the function of popularizing social and political thought, new philosophical and aesthetic ideas, artistic trends, and critical thought. At different moments of their existence, they not only carry relevant information, but also are point of interest as historical documents, as well as a subject of sociological, local history and other studies. And, as a result, collections of periodicals traditionally are in great demand in libraries.

Keywords: magazine, periodical, electronic collection, digitization, electronic resource, Ukrainianization.